

Drept penal. Partea generală

Ediția 6

- revizuită și adăugită -

Editura C.H. Beck
București 2019

Cuprins

Ghid de utilizare	XIII
Abrevieri.....	XV
Capitolul I. Aplicarea legii penale	1
Secțiunea 1. Aplicarea legii penale în timp.....	2
§1. Principiul activității legii penale.....	2
§2. Principiul neretroactivității legii penale	10
§3. Extraactivitatea legii penale	11
Secțiunea a 2-a. Aplicarea legii penale în spațiu.....	61
§1. Aplicarea legii penale faptelor săvârșite pe teritoriul României.....	61
§2. Aplicarea legii penale române faptelor săvârșite în afara teritoriului României	66
Capitolul II. Trăsăturile esențiale ale infracțiunii	82
Secțiunea 1. Noțiunea. Structura trăsăturilor esențiale ale infracțiunii	82
Secțiunea a 2-a. Tipicitatea (prevederea faptei în legea penală).....	86
§1. Noțiune	86
§2. Obiectul infracțiunii	87
§3. Subiecții infracțiunii	90
§4. Latura obiectivă.....	102
§5. Latura subiectivă	123
§6. Clasificări ale conținutului infracțiunii.....	139
Secțiunea a 3-a. Antijuridicitatea (fapta nu este justificată).....	141
Subsecțiunea 1. Noțiunea de antijuridicitate	141
Subsecțiunea a 2-a. Cauzele justificative	143
§1. Legitima apărare.....	143
§2. Starea de necesitate	153
§3. Exercițarea unui drept sau îndeplinirea unei obligații	159
§4. Consimțământul persoanei vătămate	163
Secțiunea a 4-a. Imputabilitatea	168
Subsecțiunea 1. Noțiunea de imputabilitate	168
Subsecțiunea a 2-a. Cauze de neimputabilitate	170
§1. Constrângerea fizică.....	170
§2. Constrângerea morală.....	172
§3. Excesul neimputabil	176
§4. Minoritatea făptuitorului	181
§5. Iresponsabilitatea.....	184
§6. Intoxicația.....	187
§7. Eroarea	190
§8. Cazul fortuit.....	200

Capitolul III. Formele infracțiunii intenționate	205
Secțiunea 1. Acte de pregătire (preparatorii)	205
Secțiunea a 2-a. Tentativa	208
§1. Modalitățile tentativei.....	212
§2. Incriminarea și pedepsirea tentativei	216
§3. Cauze de nepedepsire a tentativei.....	219
Secțiunea a 3-a. Infracțiunea fapt consumat	223
Secțiunea a 4-a. Infracțiunea fapt epuizat	224
Capitolul IV. Unitatea de infracțiune	226
Secțiunea 1. Unitatea naturală.....	226
§1. Infracțiunea simplă	226
§2. Infracțiunea continuă.....	231
§3. Infracțiunea deviată	236
Secțiunea a 2-a. Unitatea legală de infracțiune	237
§1. Infracțiunea continuată	237
§2. Infracțiunea complexă	252
§3. Infracțiunea progresivă.....	261
§4. Infracțiunea de obicei	263
§5. Infracțiunea de simplă repetare	266
Capitolul V. Pluralitatea de infracțiuni	268
Secțiunea 1. Concursul de infracțiuni	269
§1. Condiții.....	269
§2. Formele concursului de infracțiuni.....	274
§3. Sancționarea concursului de infracțiuni	281
Secțiunea a 2-a. Recidiva	297
§1. Forme ale recidivei.....	297
§2. Recidiva în cazul persoanei fizice	299
§3. Recidiva în cazul persoanei juridice.....	325
§4. Reindividualizarea pedepsei în cazul descoperirii ulterioare a stării de recidivă	332
§5. Reindividualizarea pedepsei pentru infracțiunea comisă în stare de recidivă după înlocuirea pedepsei detențiunii pe viață cu pedeapsa închisorii	333
Secțiunea a 3-a. Pluralitatea intermediară.....	334
§1. Pluralitatea intermediară în cazul persoanei fizice	334
§2. Pluralitatea intermediară în cazul persoanei juridice.....	339
§3. Reindividualizarea pedepsei în cazul descoperirii ulterioare a stării de pluralitate intermediară.....	340
Capitolul VI. Pluralitatea de făptuitori	342
Secțiunea 1. Forme ale pluralității de făptuitori.....	342
Secțiunea a 2-a. Participația penală.....	345
§1. Felurile participației penale	347
§2. Autorul și participanții (participația penală proprie).....	349
§3. Pedeapsa în cazul participanților.....	376
§4. Împiedicarea de către participant a săvârșirii infracțiunii.....	380

Capitolul VII. Pedepsele.....	383
Secțiunea 1. Pedepsele principale	384
§1. Detențiunea pe viață	385
§2. Închisoarea	387
§3. Amenda penală	394
Secțiunea a 2-a. Pedepsele complementare.....	412
§1. Pedepsele complementare aplicabile persoanei fizice.....	412
§2. Pedepsele complementare aplicabile persoanei juridice.....	432
Secțiunea a 3-a. Pedepsele accesorie	441
§1. Noțiune. Condiții. Conținut	441
§2. Executarea pedepsei accesorii	444
Capitolul VIII. Individualizarea pedepselor	447
Secțiunea 1. Noțiune și forme de individualizare	447
Secțiunea a 2-a. Individualizarea judiciară a pedepselor	449
§1. Noțiune. Criterii	449
§2. Circumstanțe atenuante și agravante	456
Secțiunea a 3-a. Renunțarea la aplicarea pedepsei. Individualizarea judiciară a pedepselor.....	505
§1. Renunțarea la aplicarea pedepsei.....	505
§2. Amânarea aplicării pedepsei.....	518
§3. Suspendarea sub supraveghere a executării pedepsei.....	552
§4. Executarea pedepsei	592
§5. Liberarea condiționată.....	593
Capitolul IX. Măsurile de siguranță	624
Secțiunea 1. Reguli generale.....	624
Secțiunea a 2-a. Obligarea la tratament medical	626
§1. Noțiune. Condiții	626
§2. Conținut. Executare	626
§3. Durata	628
§4. Înlocuirea sau încetarea obligării la tratament medical	629
Secțiunea a 3-a. Internarea medicală.....	630
§1. Noțiune. Condiții.....	630
§2. Conținut. Executare	631
§3. Durata	633
§4. Menținerea, înlocuirea sau încetarea măsurii internării medicale	633
Secțiunea a 4-a. Interzicerea ocupării unei funcții sau a exercitării unei profesii.....	634
§1. Noțiune. Condiții.....	634
§2. Conținut. Executare	636
§3. Durata	636
Secțiunea a 5-a. Confiscarea specială	637
§1. Noțiune. Condiții	637
§2. Conținut.....	641
§3. Executarea măsurii confiscării speciale.....	655

Secțiunea a 6-a. Confiscarea extinsă.....	659
§1. Noțiune. Condiții.....	659
§2. Standardul de probă. Impedimente procedurale la aplicarea confiscării extinse.....	664
§3. Conținut. Executare.....	668
Capitolul X. Infractorii minori.....	676
Secțiunea 1. Regimul răspunderii penale a infractorilor minori.....	676
§1. Reguli generale. Limitele răspunderii penale a minorului.....	676
§2. Consecințele răspunderii penale a minorilor.....	678
§3. Referatul de evaluare.....	681
Secțiunea a 2-a. Regimul măsurilor educative neprivative de libertate.....	683
§1. Reguli generale.....	683
§2. Stagiul de formare civică.....	685
§3. Supravegherea.....	687
§4. Consemnarea la sfârșit de săptămână.....	689
§5. Asistarea zilnică.....	691
§6. Obligații.....	694
§7. Prolungirea sau înlocuirea măsurilor educative neprivative de libertate.....	698
Secțiunea a 3-a. Regimul măsurilor educative privative de libertate.....	702
§1. Reguli generale.....	702
§2. Internarea într-un centru educativ.....	702
§3. Internarea într-un centru de detenție.....	715
§4. Amânarea sau întreruperea executării măsurilor privative de libertate.....	729
§5. Pluralitatea de infracțiuni comise în minorat și/sau majorat.....	731
§6. Descoperirea ulterioară a unei infracțiuni săvârșite în timpul minorității.....	737
§7. Probleme referitoare la aplicarea legii penale în timp, în cazul infracțiunilor comise de minori.....	738
Capitolul XI. Cauze care înlătură răspunderea penală. Cauze care înlătură sau modifică executarea pedepselor. Cauze care înlătură consecințele condamnării.....	742
Secțiunea 1. Cauze care înlătură răspunderea penală.....	742
§1. Amnistia.....	744
§2. Prescripția răspunderii penale.....	749
§3. Lipsa plângerii prealabile. Retragerea plângerii prealabile.....	765
§4. Împăcarea.....	771
Secțiunea a 2-a. Cauze care înlătură sau modifică executarea pedepselor.....	774
§1. Grațierea.....	774
§2. Prescripția executării pedepsei.....	781
Secțiunea a 3-a. Cauze care înlătură consecințele condamnării.....	786
§1. Reabilitarea.....	786

Grile	807
Respect pentru oameni și cărți	
Verificare.....	829
Răspunsuri grile.....	831
Bibliografie generală	833
Index	837

Ghid de utilizare

Structura acestei cărți este una dintre cele mai complexe din colecția *Sinteze și Grile*. Această lucrare a fost concepută în așa fel încât, prin calitatea, cantitatea și structurarea informației, deopotrivă, să vină în ajutorul celor care se pregătesc pentru admiterea în profesie.

Datorită complexității și iminenței modificărilor legislative prevăzute în **Legea de modificare a Codului penal**, această lucrare cuprinde comentarii și corelații pe baza dispozițiilor acesteia. Pentru a ne asigura că cele concepute de noi apar la fel de simplu de citit și pentru dumneavoastră, vă prezentăm în continuare un „ghid de utilizare” a cărții.

acest comentariu este afectat de modificarea legislativă

- prevederea de către norma de incriminare a unui scop nu implică în mod automat că fapta nu poate fi comisă decât cu intenție directă, existența scopului nefiind în sine incompatibilă cu posibilitatea comiterii faptei cu intenție indirectă (de pildă, infracțiunea de furt la care legea prevede scopul poate fi comisă fie cu intenție directă, fie cu intenție indirectă); nu prezintă importanță dacă scopul urmărit a fost atins sau nu prin săvârșirea activității infracționale; în aceste cazuri infracțiunea este săvârșită cu intenție calificată.

- pentru garantarea executării pedepsei amenzii, procurorul, **judecătorul de cameră preliminară** sau instanța de judecată pot lua măsuri asigurătorii.

modificare legislativă care afectează comentariul marcat

modificare legislativă principală care se referă la incidența legii asupra unor instituții de drept penal

Prin Legea de modificare a NCP au fost operate 19 modificări în materia Dreptului penal. Partea generală, care vor fi evidențiate și explicate pe parcursul lucrării. Deși intenția afirmată a legiuitorului a fost aceea a transpunerii unor Directive UE și a deciziilor Curții Constituționale se poate lesne remarca faptul că obiectul urmărit a fost atins, în linii mari, numai în parte.

Prin Legea de modificare a NCP s-a renunțat la ipoteza prevăzută de art. 39 alin. (2) NCP referitoare la **înlocuirea pedepsei închisorii cu pedeapsa detențiunii pe viață**, atunci când s-au stabilit mai multe pedepse cu închisoarea, dacă prin adăugarea pedepsa cea mai mare a sporului de o treime din totalul celorlalte pedepse cu închisoarea stabilite s-ar depăși cu 10 ani sau mai mult maximul general al pedepsei închisorii, iar pentru cel puțin una dintre infracțiunile concurente pedeapsa prevăzută de lege este închisoarea de 20 de ani sau mai mare.

Dispozițiile art. 39 alin. (2) NCP au fost modificate prevăzându-se că prin aplicarea dispozițiilor prevăzute la alin. (1) nu se poate depăși totalul pedepselor stabilite de instanță pentru infracțiunile concurente. Această dispoziție poate fi justificată în cazul în care mai multe infracțiuni concurente sunt comise în stare de pluralitate intermediară ori în ipoteza stabilirii pedepsei rezultante când pentru infracțiunile concurente s-a aplicat pedeapsa amenzii, nu și în ipoteza în care infracțiunile concurente sunt sancționate numai cu închisoarea. În acest caz, din moment ce sporul maxim ce poate fi stabilit este de 1/3 din totalul pedepselor neaplicate, pedeapsa rezultantă va fi întotdeauna mai mică decât cumului aritmetic al pedepselor.

Capitolul I Aplicarea legii penale

În acest capitol urmează să fie prezentate modalitățile generale de aplicare temporală și spațială a normelor penale române.

1. Aplicarea în timp – se va analiza modalitatea de determinare a:

- a) datei săvârșirii infracțiunii atât cu referire la infracțiunile simple, cât și la cele cu durată de consumare;
- b) legii penale active;
- c) cazurilor în care se poate reține incidența dezincriminării, precum și a efectelor acesteia;
- d) legii penale mai favorabile în cursul procesului penal (urmărire penală și judecată) în cazul succesiunii de legi penale în timp cu evidențierea modalității de determinare globală (în ansamblu) a legii penale mai favorabile în scopul stabilirii tratamentului penal cel mai favorabil infractorului;
- e) ipotezelor de retroactivitate a legii penale noi sau de ultraactivitate a legii penale vechi în cursul procesului penal;
- f) efectelor aplicării legii penale mai favorabile intervenite după rămânerea definitivă a hotărârii judecătorești prin care s-a constatat comiterea unei infracțiuni.

Deopotrivă vor fi analizate soluțiile pronunțate de instanța supremă în dezlegarea unor chestiuni de drept, față de complexitatea ipotezelor de aplicare a legii penale în timp apărute după intrarea în vigoare a NCP.

2. Aplicarea legii penale în spațiu – se vor analiza ipotezele în care legea penală română nu poate fi aplicată unor infracțiuni comise pe teritoriul țării, cât și cazurile în care legea penală română poate fi aplicată și infracțiunilor comise integral sau parțial în afara teritoriului țării.

Aplicarea legii penale reprezintă acțiunea de a aplica (sau rezultatul acesteia) dispozițiile legii penale persoanelor care au încălcat aceste prevederi legale. Potrivit profesorului Vintilă Dongoroz, aplicarea legii penale reprezintă „convertirea eficienței juridice virtuale a normelor de drept în eficiență reală prin efectivă folosire a acestor norme la realizarea concretă a ordinii juridice. A aplica legea înseamnă, deci, a executa (a aduce la îndeplinire) normele de drept cuprinse în lege”¹.

¹ V. Dongoroz, Drept penal, reeditarea ediției din 1939, Asociația Română de Științe Penale, București, 2000, p. 94.

Noul Cod penal (Legea nr. 286/2009, în continuare NCP)¹ a reglementat mai întâi principiile aplicării legii penale în timp, acordându-le întâietate față de cele referitoare la aplicarea legii penale în spațiu, aliniindu-se astfel reglementărilor penale din majoritatea statelor Uniunii Europene.

Secțiunea 1. Aplicarea legii penale în timp

§1. Principiul activității legii penale

- *principiul activității legii penale* este principiul potrivit căruia orice lege penală este activă, adică se aplică tuturor infracțiunilor săvârșite între momentul intrării în vigoare a legii și momentul ieșirii sale din vigoare (art. 3 NCP)²; în același sens, art. 15 alin. (2) din Constituție prevede că *legea dispune numai pentru viitor*, cu excepția legii penale sau contravenționale mai favorabile;

- principiul activității legii penale decurge din principiul legalității incriminării (art. 1 NCP) și din cel al legalității sancțiunilor de drept penal (art. 2 NCP), precum și din interpretarea art. 7 parag. 1 din Convenția europeană (care are caracter direct aplicabil în dreptul intern);

- în situația în care legiuitorul decide ca prin legea nouă să incrimineze unele forme de ilicit nepenale (*incriminatio ex novo*), legea nouă se va aplica numai pentru viitor în baza principiului activității (de pildă, vătămarea fătului în timpul nașterii care a cauzat ulterior copilului o vătămare corporală, nu era incriminată în C.pen. din 1969 ca infracțiune contra persoanei, fiind însă prevăzută ca infracțiune în art. 202 alin. (2) NCP; această nouă infracțiune se va aplica numai faptelor comise după intrarea în vigoare a NCP potrivit principiului activității legii penale);

- în principiu, legea penală nu este nici retroactivă (*neretroactivitatea legii penale*), adică nu se aplică faptelor comise înainte de intrarea sa în vigoare, și nici ultraactivă (*nonultraactivitatea legii penale*)³, adică nu se aplică faptelor săvârșite cât timp era în vigoare, dar urmărite sau judecate după ieșirea sa din vigoare; de la acest principiu pot exista și unele excepții (de pildă, aplicarea retroactivă sau ultraactivă a legii penale mai favorabile);

- pentru aplicarea legii penale în temeiul principiului activității prezintă importanță stabilirea datei săvârșirii infracțiunii, precum și a legii în vigoare la această dată.

¹ Prin Legea de modificare a NCP au fost operate 19 modificări în materia Dreptului penal, Partea generală, care vor fi evidențiate și explicate pe parcursul lucrării. Deși intenția afirmată a legiuitorului a fost aceea a transunerii unor Directive UE și a deciziilor Curții Constituționale se poate lesne remarca faptul că obiectivul urmărit a fost atins, în linii mari, numai în parte.

² Dispozițiile art. 3 NCP sunt identice cu cele cuprinse în art. 10 C.pen. din 1969.

³ În doctrină (G. Antoniu, Aplicarea legii penale în timp și spațiu, în R.D.P. nr. 4/2001, p. 24) s-a arătat că ultraactivitatea este posibilă numai într-o formă improprie, în cazul în care legea veche continuă să se aplice, dar numai cu privire la faptele comise înainte de ieșirea ei din vigoare.

1.1. Data săvârșirii infracțiunii

Respect pentru oameni și cărți

- în cazul **infracțiunilor simple** data săvârșirii se analizează prin raportare la **momentul comiterii faptei de autor**, neprezentând importanță data când au fost efectuate actele de instigare sau complicitate; astfel, în cazul infracțiunilor comise, se va aplica legea de la data la care a fost comisă acțiunea infracțională, în vreme ce în cazul infracțiunilor omisive se va aplica legea în vigoare la data care făptuitorul trebuia să acționeze potrivit obligațiilor legale sau convenționale pe care acesta le avea;

- prin **decizia nr. 5/RIL/2019** instanța supremă a considerat că în cazul infracțiunilor simple a căror latură obiectivă implică producerea unei pagube ori realizarea unui folos necuvenit pe o perioadă de timp prin data săvârșirii infracțiunii se înțelege **momentul apariției primei pagube ori al obținerii primului folos necuvenit**;

- față de caracterul indivizibil al **infracțiunilor complexe**, acestea vor fi supuse legii în vigoare **la momentul consumării lor**;

- **în cazul infracțiunii continue, continuate sau de obicei, în funcție de momentul epuizării** se determină: legea penală aplicabilă (legea în vigoare la momentul epuizării), momentul de început al prescripției răspunderii penale, incidența unei legi de amnistie sau de grațiere antecondamnatorii; totuși, având în vedere jurisprudența Curții Europene, în cazul infracțiunilor continue sau continuate incriminate pentru prima oară de către legea nouă (spre exemplu, infracțiunea de violare a vieții private, prevăzută de art. 226 NCP) a căror executare a început anterior intrării în vigoare a NCP și s-a epuizat sub legea nouă, instanța va avea în vedere la pronunțarea soluției de condamnare/renunțare la aplicarea pedepsei/amânarea aplicării pedepsei numai actele săvârșite după intrarea în vigoare a NCP¹. Dacă aceeași faptă continuă sau continuată este incriminată atât de vechiul, cât și de noul Cod, instanțele pot aplica întregii activități infracționale epuizate sub legea nouă dispozițiile NCP, chiar dacă acesta din urmă prevede limite de pedeapsă mai ridicate²;

- în cazul **infracțiunii progresive** legea aplicabilă este cea în vigoare **la momentul comiterii activității (acțiunii sau inacțiunii) infracționale (data consumării)**, iar nu cea de la momentul producerii rezultatului mai grav (epuizării).

1.2. Intrarea în vigoare a legii penale

- **legile** se publică în Monitorul Oficial al României și **intră în vigoare la 3 zile de la data publicării** (termen calculat *pe zile calendaristice*, care începe la data publicării în Monitorul Oficial al României și expiră la ora 24:00 a celei de-a treia zi de la publicare; de exemplu, o lege publicată pe data de 3 aprilie 2017 va intra în vigoare pe 6 aprilie 2017, ora 0:00) sau la o dată ulterioară prevăzută în textul ei (*vocatio legis*);

- **spre deosebire de legi, în principiu, ordonanțele de urgență ale Guvernului intră în vigoare la data publicării în Monitorul Oficial al României, sub condiția depunerii lor prealabile la Camera Parlamentului competentă să fie**

¹ CtEDO, hotărârea din 21 ianuarie 2003, în cauza *Veeber c. Estoniei* (nr. 2), parag. 31.

² CtEDO, hotărârea din 18 aprilie 2013, în cauza *Rohlena c. Republicii Cehe*, parag. 37.

sesizată¹; astfel, în cazul în care ordonanța de urgență a Guvernului este mai întâi publicată în Monitorul Oficial, iar apoi a fost depusă la camera Parlamentului competentă, data intrării în vigoare va fi **data depunerii** actului normativ la Parlament. Dacă anterior publicării ordonanței de urgență a Guvernului în Monitorul Oficial actul normativ a fost depus la Parlament, data intrării în vigoare va fi **data publicării**; în această privință prin DCC nr. 28/2013 s-a arătat că: „pentru a intra în vigoare, deci pentru a produce efecte juridice, ordonanța de urgență trebuie să îndeplinească anumite condiții, respectiv să fie depusă la Camera competentă să fie sesizată, pentru a fi dezbătută în procedură de urgență, și să fie publicată în Monitorul Oficial al României. În situația în care Senatul și Camera Deputaților nu se află în sesiune, se convoacă în mod obligatoriu în 5 zile de la depunere sau, după caz, de la trimitere. Ca atare, depunerea ordonanței de urgență la Camera competentă să fie sesizată și publicarea acesteia **sunt două etape succesive** (s.a., M.U.) în procesul normativ. În ce privește intrarea în vigoare „la data publicării în Monitorul Oficial al României” (text legal) și „după publicarea în Monitorul Oficial al României” (text constituțional), ambele expresii au aceeași semnificație: ordonanța de urgență intră în vigoare în ziua în care este publicată. Această zi indică atât data intrării în vigoare a ordonanței, cât și data de la care începe aplicarea acesteia. (...) De asemenea, din coroborarea dispozițiilor constituționale ale art. 115 alin. (5) cu cele ale art. 108 alin. (4), precum și din principiul *nemo censetur legem ignorare*, se desprinde ideea că ordonanțele de urgență nu pot intra în vigoare înainte de a fi publicate în Monitorul Oficial al României. Principiul *nemo censetur legem ignorare* constituie o prezumție a cunoașterii legii, care trebuie înțeleasă în aplicarea sa concretă de la caz la caz și nu la modul general, deoarece el exprimă obligația oricărei persoane de a cunoaște legea, ceea ce presupune însă ca acea lege să existe la momentul săvârșirii faptei. Așadar, data publicării are relevanță asupra momentului intrării în vigoare a actului normativ, în timp ce data aplicării efective a actului normativ constituie atributul autorității judecătorești, care va aplica principiul *nemo censetur legem ignorare* coroborat cu principiul *mitior lex* la speța dedusă judecătii”;

- **ca excepție**, este posibil ca ordonanța de urgență a Guvernului să conțină o dată ulterioară celei publicării în Monitorul Oficial ca dată de intrare în vigoare, caz în care va intra în vigoare la data indicată explicit; tot astfel, legiuitorul delegat poate stabili ca ordonanța de urgență a Guvernului să intre în vigoare într-un anumit termen de la publicare, caz în care termenul va fi calculat *pe zile calendaristice*, care va începe să curgă la data publicării ordonanței de urgență a Guvernului în Monitorul Oficial al României și va expira la ora 24:00 a ultimei zile a termenului;

- în privința **legilor de amnistie sau grațiere**, în doctrină² s-a arătat că, întrucât în conținutul lor aceste acte normative sunt acte de clemență, legiuitorul va trebui să *arate explicit* data până la care devine incidentă clemența, dată care în mod obligatoriu trebuie să fie anterioară publicării în Monitorul Oficial și să privească

¹ A se vedea art. 12 din Legea nr. 24/2000 privind normele de tehnică legislativă pentru elaborarea actelor normative, republicată (M.Of. nr. 260 din 21 aprilie 2010). Legea a fost modificată ulterior prin Legea nr. 29/2011.

² G. Antoniu, *Tratat de drept penal. Partea generală*, vol. 1, Ed. Universul Juridic, București, 2014, p. 292.

momentul săvârșirii faptelor susceptibile de clemență; în plus, având în vedere dispozițiile art. 7 din Legea nr. 52/2003 privind transparența decizională în administrația publică, republicată¹ care instituie cerința existenței unei dezbateri publice cu privire la proiectul de lege vizând amnistia sau grațierea, este important ca data până la care devine incidentă clemența să fie anterioară datei aducerii proiectului de lege la cunoștința publicului; tot astfel, în cazul în care inițiativa legislativă aparține parlamentarilor, data până la care devine incidentă clemența să fie anterioară datei înregistrării propunerii legislative și publicării stadiului procesului legislativ;

- până la momentul intrării în vigoare a legii publicate în Monitorul Oficial, aceasta nu produce niciun efect juridic, neputând fi avută în vedere la stabilirea legii penale mai favorabile;

- după intrarea în vigoare a unei legi poate interveni, pe durata existenței acesteia, modificarea, completarea, abrogarea, republicarea, suspendarea denumite de art. 58 din Legea nr. 24/2000, republicată, *evenimente legislative*². Evenimentele legislative pot fi

¹ Conform art. 7 alin. (1)-(4) din Legea nr. 52/2003, republicată: „(1) În cadrul procedurilor de elaborare a proiectelor de acte normative autoritatea administrației publice are obligația să publice un anunț referitor la această acțiune în site-ul propriu, să-l afișeze la sediul propriu, într-un spațiu accesibil publicului, și să-l transmită către mass-media centrală sau locală, după caz (s.n., M.U.). Autoritatea administrației publice va transmite proiectele de acte normative tuturor persoanelor care au depus o cerere pentru primirea acestor informații. (2) Anunțul referitor la elaborarea unui proiect de act normativ va fi adus la cunoștința publicului, în condițiile alin. (1), cu cel puțin 30 de zile lucrătoare înainte de supunerea spre avizare de către autoritățile publice. (...) (4) La publicarea anunțului, autoritatea administrației publice va stabili o perioadă de cel puțin 10 zile calendaristice pentru proiectele de acte normative prevăzute la alin. (2), pentru a primi în scris propuneri, sugestii sau opinii cu privire la proiectul de act normativ supus dezbaterii publice”.

² Relevante în acest sens sunt art. 59-62 din Legea nr. 24/2000, republicată. Astfel, art. 59 din Legea nr. 24/2000, republicată, prevede: „(1) *Modificarea unui act normativ* (s.n., M.U.) constă în schimbarea expresă a textului unora sau mai multor articole ori alineate ale acestuia și în redarea lor într-o nouă formulare. (2) Pentru exprimarea normativă a intenției de modificare a unui act normativ se nominalizează expres textul vizat, cu toate elementele de identificare necesare, iar dispoziția propriu-zisă se formulează utilizându-se sintagma «se modifică și va avea următorul cuprins:», urmată de redarea noului text. (3) Procedul de a se menționa generic, în finalul unui act normativ, că un alt act normativ conex sau texte din acel act «se modifică corespunzător» trebuie evitat. De asemenea, nu se utilizează, pentru a exprima o modificare, redarea doar a unor fragmente ori sintagme dintr-un text. Modificarea trebuie să cuprindă în întregime textul vizat, cuprins în articol, alineat sau în elementul marcat al unei enumerări”.

Art. 60 din Legea nr. 24/2000, republicată, prevede: „(1) *Completarea actului normativ* (s.n., M.U.) constă în introducerea unor dispoziții noi, cuprinzând soluții legislative și ipoteze suplimentare, exprimate în texte care se adaugă elementelor structurale existente, prin utilizarea unei formule de exprimare, cum ar fi: «După articolul ... se introduce un nou articol, ..., cu următorul cuprins:». (2) Dacă actul de completare nu dispune renumerotarea actului completat, structurile, inclusiv articolele sau alineatele nou-introduse, vor dobândi numărul structurilor corespunzătoare celor din textul vechi, după care se introduc, însoțite de un indice cifric, pentru diferențiere”.

Art. 61 din Legea nr. 24/2000, republicată, prevede: „(1) *Modificarea sau completarea unui act normativ* (s.n., M.U.) este admisă numai dacă nu se afectează concepția generală ori caracterul unitar al celui act sau dacă nu privește întreaga ori cea mai mare parte a

dispuse prin acte normative ulterioare de același nivel sau de nivel superior, având ca obiect exclusiv evenimentul respectiv, dar și prin alte acte normative ulterioare care, în principal, reglementează o anumită problematică, iar ca măsură conexasă dispun asemenea evenimente pentru a asigura corelarea celor două acte normative.

1.3. Ieșirea din vigoare a legii penale

- efectele legii ori ale ordonanței de urgență a Guvernului sau ale unei dispoziții a acesteia încetează în cazul în care actul normativ sau dispoziția acestuia este abrogată sau modificată ori în cazul în care Parlamentul sau Guvernul, după caz, nu pun de acord prevederile declarate neconstituționale cu dispozițiile Constituției, în termen de 45 de zile de la publicarea deciziei Curții Constituționale în Monitorul Oficial al României¹, ori atunci când ordonanța de urgență este respinsă de către Parlament;

- legile temporare sau excepționale ies din vigoare prin abrogarea expresă înainte de ajungerea la termen, prin ajungerea la termen ori ca urmare a încetării condițiilor excepționale care au condus la adoptarea lor;

- abrogarea legii penale semnifică ieșirea din vigoare a întregii legi (*abrogare totală*) ori a uneia sau a mai multor dispoziții ale acesteia (*abrogare parțială*);

- potrivit art. 64 din Legea nr. 24/2000, republicată, prevederile cuprinse într-un act normativ, contrare unei noi reglementări de același nivel sau de nivel superior, trebuie abrogate. În cazul unor abrogări parțiale intervenite succesiv, *ultima abrogare se va referi la întregul act normativ, nu numai la textele rămase în vigoare*; dacă o normă de nivel inferior, cu același obiect, nu a fost abrogată expres de actul normativ de nivel superior, această obligație îi revine autorității care a emis prima actul; abrogările parțiale sunt asimilate modificărilor de acte normative, actul normativ abrogat parțial rămânând în vigoare prin dispozițiile sale neabrogate;

- abrogarea nu poate fi consecința desuetudinii, indiferent cât timp a trecut de la neaplicarea legii penale în practică.

Abrogarea este:

1. explicită (expresă) – când în legea sau ordonanța de urgență nouă se prevede expres (explicit) că o anumită lege anterioară sau o dispoziție dintr-o lege anterioară

reglementării în cauză; în caz contrar actul se înlocuiește cu o nouă reglementare, urmând să fie în întregime abrogat. (2) Prevederile modificate sau care completează actul normativ trebuie să se integreze armonios în actul supus modificării ori completării, asigurându-se unitatea de stil și de terminologie, precum și succesiunea normală a articolelor”.

Art. 62 din Legea nr. 24/2000, republicată, prevede: „Dispozițiile de modificare și de completare (s.n., M.U.) se încorporează, de la data intrării lor în vigoare, în actul de bază, identificându-se cu acesta. Intervențiile ulterioare de modificare sau de completare a acestora trebuie raportate tot la actul de bază”.

¹ Pe durata termenului de 45 de zile dispozițiile constatate ca fiind neconstituționale sunt suspendate de drept. În paragraf. 52 al considerentelor DCC nr. 651/2018 se reține că: „în vreme ce legea este rezultatul unei evaluări a legiuitorului, în acord cu politica penală a statului, decizia Curții Constituționale este rezultatul unui control de constituționalitate în urma căruia norma își pierde validitatea constituțională. Sancțiunea aplicată legii, respectiv lipsirea de efecte juridice, *produce consecințe similare abrogării sale*, astfel că efectele deciziei Curții Constituționale nu pot decât să fie asimilate cu cele ale unei legi de dezincriminare”.

este abrogată. Poate fi asimilată cu abrogarea expresă a unei ordonanțe de urgență a Guvernului și respingerea acesteia de către Parlament¹. *Abrogarea expresă* poate fi *concretă*, când se prevede ce lege sau dispoziție a acesteia va ieși din vigoare, sau *generică*, când se prevede abrogarea tuturor dispozițiilor contrare. Deși, în general, prin *abrogarea expresă* se dezincriminează o faptă, *abrogarea nu echivalează în toate cazurile cu dezincriminarea*, fapta putând fi incriminată de o altă normă penală, fie sub o altă denumire marginală, fie ca variantă agravată sau atenuantă a altei infracțiuni, fie într-o lege penală generală (în cazul abrogării incriminării din legea penală specială sau din legea nepenală care cuprinde dispoziții penale). De pildă, chiar dacă infracțiunea de primire de foloase necuvenite, prevăzută de art. 256 C.pen. din 1969, nu se mai regăsește în NCP, aceasta nu echivalează cu o dezincriminare a acestor fapte prin NCP, regăsindu-se în noul conținut constitutiv al infracțiunii de luare de mită, prevăzută de art. 289 NCP; tot astfel, în cazul în care este abrogată o infracțiune complexă, nu se va reține incidența dezincriminării dacă faptele ce intrau în conținutul acesteia sunt în continuare incriminate în mod autonom;

- având în vedere că legea de amnistie produce efecte retroactive, nu este posibilă abrogarea acesteia ulterior intrării în vigoare; și dacă ar interveni o lege de abrogare, aceasta ar fi inefficientă, neputând lipsi de efecte legea de amnistie intrată în vigoare;

2. tacită (implicită) – când legea nouă, reglementând aceeași materie, este incompatibilă cu reglementarea anterioară, pe care o înlătură implicit; tot astfel, echivalează cu o abrogare tacită ratificarea de către România a unei convenții internaționale ale cărei dispoziții sunt incompatibile cu o normă în vigoare;

- legea de abrogare intră în vigoare la 3 zile de la data publicării în Monitorul Oficial al României sau la o dată ulterioară prevăzută în textul ei; astfel, între data publicării legii de abrogare în Monitorul Oficial și data intrării în vigoare, dispozițiile legii vechi sunt încă în vigoare;

- în cazul în care abrogarea este realizată printr-o ordonanță de urgență a Guvernului, aceasta va opera de la data publicării în Monitorul Oficial al României, sub condiția depunerii prealabile la Camera Parlamentului competentă să fie sesizată, dacă în cuprinsul ordonanței nu este prevăzută o dată ulterioară de intrare în vigoare;

Indiferent de forma abrogării (expresă, tacită, totală sau parțială), actul legislativ care conține o asemenea dispoziție nu își produce efectul abrogator decât în momentul când a intrat în vigoare; așadar, actul legislativ își produce efectele până la momentul intrării în vigoare a actului abrogativ (o lege moare în momentul când naște eficiența legii abrogatoare) (*I.C.C.J., completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept în materie penală, decizia nr. 6/2015, www.scj.ro*).

- nu reprezintă o abrogare a legii penale sau a unei dispoziții a acesteia apariția unei noi legi ori a unei noi norme penale care disciplinează aceeași materie ca și legea, respectiv norma anterioară;

¹ În același sens, a se vedea *F. Streteanu, D. Nițu, Drept penal. Partea generală*, vol. I, Ed. Universul Juridic, București, 2014, p. 103.

- potrivit art. 64 alin. (3) din Legea nr. 24/2000, republicată, **abrogarea unei dispoziții sau a unui act normativ are caracter definitiv**. Nu este admis ca prin abrogarea unui act de abrogare anterior să se repună în vigoare actul normativ inițial. *Fac excepție prevederile din ordonanțele Guvernului care au prevăzut norme de abrogare și au fost respinse prin lege de către Parlament;*

- o situație particulară o prezintă **cazul normelor abrogatoare declarate ulterior neconstituționale de Curtea Constituțională**; în această ipoteză, instanța de contencios constituțional a apreciat că deciziile sale prin care au fost constatate ca fiind neconstituționale norme abrogatoare au ca efect imediat repunerea în vigoare a normelor abrogate. Curtea Constituțională a arătat că în astfel de cazuri nu intervine o „abrogare a abrogării”, pentru a se putea reține incidența dispozițiilor art. 64 alin. (3) teza a II-a din Legea nr. 24/2000, republicată, potrivit căroră, „*nu este admis ca prin abrogarea unui act de abrogare anterior să se repună în vigoare actul normativ inițial*” – dispoziții opozabile legiuitorului în activitatea de legiferare – ci este vorba de un efect specific al deciziilor de constatare a neconstituționalității unei norme abrogatoare, efect întemeiat pe prevederile constituționale ale art. 142 alin. (1) care consacră rolul Curții Constituționale de garant al supremației Constituției și ale art. 147 alin. (4), potrivit căroră deciziile Curții sunt general obligatorii [a se vedea **DCC nr. 206/2013** (M.Of. nr. 350 din 13 iunie 2013)];

- în mod excepțional, unele dispoziții ale legii abrogate pot subzista și după ieșirea legii din vigoare. Există o astfel de situație atunci când legea abrogatoare conține dispoziții tranzitorii, care permit aplicarea în continuare a unor prevederi ale legii abrogate.

1.4. Normele de trimitere

- LPANCP aduce o serie de precizări importante în materia **normelor de trimitere sau de referire**. Astfel, potrivit art. 5 LPANCP: „(1) Atunci când o normă penală face trimitere la o altă normă determinată, de la care împrumută unul sau mai multe elemente, modificarea normei completatoare atrage și modificarea normei incomplete. (2) În cazul abrogării normei completatoare, norma incompletă va păstra elementele preluate de la aceasta, inclusiv limitele de pedeapsă, în forma existentă la data abrogării, afară de cazul în care legea dispune altfel”; față de această prevedere în mod justificat s-a arătat în doctrină¹ că este suficient ca de acum înainte să se rețină **o singură categorie, aceea a normelor de trimitere**, urmând ca prin aceasta să se înțeleagă atât normele care împrumută un element determinat al dispoziției de la o altă normă (fostele norme de referire), cât și cele care își împrumută sancțiunea (fostele norme de trimitere);

În acest fel este clarificat, cu titlu de principiu, în materia normelor de trimitere raportul dintre *normele incomplete* și cele *completatoare* în ipotezele de modificare sau abrogare a acestora din urmă, după cum urmează:

a) în situația *modificării normei completatoare* este stipulată **dependența** de aceasta a normei incomplete (care se va modifica și ea conform modificării normei complete);

¹ F. Streteanu, D. Nițu, op. cit., vol. I, p. 97.

b) în cazul *abrogării normei completatoare* este prevăzută **independența** normei incomplete, aceasta din urmă continuând să fie în vigoare prin păstrarea elementelor preluate de la norma completatoare, inclusiv cu privire la pedeapsă, astfel cum acestea existau la momentul abrogării, dacă legea nu dispune altfel¹.

- *NCP s-a depărat de linia doctrinară anterioară, potrivit căreia, în cazul normelor de trimitere sau de referire, modificarea „normei împrumutate” nu produce niciun efect cu privire la norma de trimitere sau de referire, în corpul căreia va subzista „norma împrumutată”, așa cum era ea prevăzută de lege la momentul intrării în vigoare a normei de trimitere sau de referire*².

- relevante în materia normelor de trimitere sunt și dispozițiile art. 7 LPANCP, potrivit cărora ori de câte ori o normă în vigoare face trimitere la una sau mai multe

¹ Această situație este atipică pentru efectele abrogării. Deși abrogarea conduce, în principiu, la încetarea efectelor legii abrogate, în cazul normelor de trimitere norma completatoare abrogată supraviețuiește abrogării, fiind inclusă în norma incompletă.

² Deși soluția pronunțată de I.C.C.J. prin *decizia nr. 6/HP/2015* este corectă pe fond, întrucât infracțiunile silvice prevăzute de art. 108 și art. 109 din Legea nr. 46/2008, republicată, au, potrivit NCP, *natura juridică a unor norme incomplete de trimitere, care, conform art. 5 alin. (2) LPANCP, sunt independente de normele completatoare, în mod eronat instanța supremă s-a raportat în considerentele deciziei la normele incomplete făcând trimitere la o linie doctrinară abandonată de NCP*. Astfel, în motivarea deciziei s-a reținut că „Pormind de la distincția făcută de doctrină între *normele de trimitere și cele de referire* (V. Dongoroz, Drept penal, op. cit., p. 77-78, care a stabilit drept criteriu de separare raportul care se creează între norma de trimitere și norma de referire), în sensul că *norma de referire* se întregeste cu perceptul sau sancțiunea, raportându-se la disciplina juridică stabilită de o altă normă, pe când *norma de trimitere* absoarbe complet disciplina juridică stabilită de norma împrumutată astfel că orice modificare ulterioară/interioară adusă normei împrumutate nu mai poate influența norma de trimitere, și în cazul *infracțiunilor la regimul silvic* (cu referire la art. 108 și 110) suntem în prezența unor *norme de referire* care se completează cu ordinul autorității publice centrale ce răspunde de păduri, respectiv cu dispozițiile din lege în baza propunerii autorității publice centrale ce răspunde de păduri, și orice modificare a acestor acte normative influențează prejudicial, ce determină prin cuantumul său incriminarea faptei (în formă simplă sau agravată). În concret, *actul completator care va întregi norma de referire* (textele art. 108 și art. 109 din Legea nr. 46/2008) este Ordinul ministrului mediului și pădurilor nr. 3283/2012, iar începând cu 9 ianuarie 2015, norma completatoare o reprezintă Legea nr. 4/2015 pentru aprobarea prețului mediu al unui metru cub de masă lemnoasă pe picior (M.Of. nr. 18 din 9 ianuarie 2015). Interpretarea că prin modificarea dispozițiilor art. 123 din Legea nr. 46/2008 în sensul celor enunțate a intervenit o abrogare implicită a Ordinului ministrului mediului și pădurilor nr. 3283/2012, fapt ce ar conduce la imposibilitatea stabilirii prețului mediu pe metru cub de masă lemnoasă pe picior și, pe cale de consecință, la dezincriminarea faptelor la regimul silvic descrise în conținutul art. 108 și art. 110 din legea specială, nu poate fi primită întrucât, în lumina dispozițiilor art. 5 alin. (2) din Legea nr. 187/2012, în cazul abrogării normei completatoare, norma incompletă va păstra elementele preluate de la aceasta, (...) în forma existentă la data abrogării, în afară de situația în care legea dispune altfel. Prin urmare, chiar dacă s-ar aprecia ca fiind abrogate dispozițiile Ordinului ministrului mediului și pădurilor nr. 3283/2012, ele își produc efectele în virtutea îngăduinței noii legi care, în normele tranzitorii, a prevăzut în mod explicit că norma incompletă va păstra elementele preluate de la norma completatoare” (I.C.C.J., *completul de hotărâre preliminară, decizia nr. 6/2015*, www.scj.ro).